

OBSAH

VODNÍCI A HASTRMANI	4
BLUDIČKY, ČARODĚJOVÉ A ČARODĚJNICE	14
FEKSTI A DALŠÍ PŘÍŠERY	21
POVĚSTI	28
POVĚRY, ZVYKY, PRANOSTIKY	51
Autoři ilustrací	66

VODNÍCI A HASTRMANI

O vodníkovi

(Z Toušeně)

Náš dědeček nám vyprávěl: Jako hoch pásával jsem krávy skoro denně v letním čase na pastvinách podél Jizery, v níž jsme se koupávali. Jednou koupal jsem se s Frantou Z.

Najednou s námi koupe se třetí: malý, zavalitý, vlasatý kluk a má na sobě šaty. Kde se vzal, tu se vzal. Točí se mezi námi, jde dál do proudu, já za ním. Franta zůstal však u břehu a pozoroval nás. V tom vidí, jak před námi se voda prudce točí. Zděšen volá na mne a ukazuje na vír.

Běžím honem zpět. Vylézáme oba ustrašeni z vody. Neznámý hoch ale také vylézá! I dali jsme se před ním na útěk k Labi, kde jsme chtěli koupačku ukončiti. Hup do vody! A hle, neznámý kluk je zase mezi námi. To mne dopálilo. Proč se mezi nás pořád plete? Shýbl jsem se ke dnu pro kámen a už na něho mířím. Franta však mně ruku zadržel a táhl mne z vody ven.

Když jsme byli na břehu, neznámý volá na nás: »Jen hodit, byl bych vás utopil!« Žbluňk! a nebylo po něm památky.

O vodníku

Z. Guttwirth
(Z Toušeně)

Náš dědeček vypravoval: Do »lybárny« (běžný výraz – správně rybárny) k přivozníku přicházel vodník. Někdy přinesl hrneček a poklopil ho na okně. »Proč ho poklopujete?«, ptal se přivozník. »Pod každým hrnečkem mám dušičku utopence,« odpovídal vodník a varoval přivozníka, aby se jich nedotýkal.

Jednou přišel k přivozníku malý synovec a ptá se: »Strýčku, nač máte ty hrnečky?« Přivozník vše vysvětlil a hrozil mu: »Nedotýkej se jich!« Ale hoch byl zvědavý. Když šel přivozník převážet, přiskočil k oknu a všechny obrátil. »Vždyť nic pod nimi nebylo,« vesele pravil vracejícímu se strýčkovi, který se na něho zlobil.

Večer přišel vodník a zle láteřil. Na hocha hrozil a sliboval potrestání. Ještě téhož roku ho utopil.

Dvě pověsti o vodníkovi

Vojt. Mareš

I.

Už je tomu dávno – asi 50 let – co naproti Královicům na pravém břehu labském šířil se mohutný les dubový, promíšený tu a tam ohromnými lipami, buky i tmavě zelenými borovicemi. Říkalo se tam »Na Polabí«.

A na kraji toho lesa stála dřevěná bouda – vojenský majetek. V lese tom byla totiž vojenská střelnice a do boudy byly ukládány různé střelecké potřeby. Ba i hastrman se v té boudě občas zdržoval, aspoň mi tak vypravovala jedna paní.

Šla prý jednou v létě – už pozdě večer – domů s louky. Šla s přítelkyní; slunce už dávno zapadlo a soumrak začínal houstnouti. Když přišly k dřevěné boudě, nahlédla paní do ní. Div hrůzou nevykřikla! V otevřených dveřích stál mužík, starý, vrásčitý, ale nastrojený, samá barevná stuha. Pitvorně se šklebil a z obou šosů mu kapala voda, potůčkem tekla...!

II.

Asi před 100 léty žil ve Křenku rolník p. Dajč. Měl malé hospodářství a často jezdil se svým povozem do Prahy. A tak jednou v létě k večeru zapřáhl svoje volky do vozu a naložený vůz zvolna drkotal přes Boleslav ku Praze.

U boleslavské tůně seděl neznámý člověk s malým uzlíkem v ruce. Zeptal se starého Dajče, kam jede, a když slyšel, že do Prahy, prosil, zda by si nemohl přisednouti. Rolník svolil, neznámý k němu přisedl, a tak za hovoru cesta rychle ubíhala. V Karlíně neznámý vystoupil a při loučení řekl Dajčovi, aby se druhého dne ráno v 9 hodin podíval ke Karlovu mostu, že tam přijede kočí s párem běloušů zapřažených v kočáře a že se všichni v řece utopí. Po těch slovech zamířil cestující k Vltavě.

Pan Dajč nevěřil mnoho slovům neznámého, ale přes to už ráno v 9 hod. čekal u Karlova mostu. A skutečně, přijel kočí s bělouši i s kočářem a zajel do vody; koně zapadli do hlubiny, kočár za nimi a marný byl zápas všech s vodním vírem. Rozvířená hladina vodní se za chvíli uklidnila a přikryla i mrtvolu kočího, jenž marně se namáhal uniknouti smrti.

Uděšený Dajč teprve doma se uklidnil, a když všecko promyslil, usoudil, že neznámým cestujícím byl hastrman, a že asi sám potopil onen kočár pod Karlovým mostem.

Skorkovský vodník

(Ve Staré Boleslavi sebral J. Z. S.)

I.

Dokud nebyla Jizera regulovaná, rostly na jejích březích olše, topoly a staré vrby splétaly své kořeny, aby si ubránily, zvláště před jarními dravými vodami rozbouřené Jizery, půdu, z níž vyrůstaly.

Kde jsou staré vrbové babky, které dovedou za měsíčních nocí samy vystrašiti pozdního chodce, tam musí býti nezbytně i vodník, aby bylo na koho svěsti strach nebo naopak dokázati hrdinství, že se vodník na nás ani neodvážil, případně, že raději před námi »žblunkl« do vody, abychom ho nechtyli za fráček. Doma je již každý hrdinou.

Skorkovské vrby měly také svého vodníka, a to docela v obci. Pod bývalým mlýnem, blíže cesty z Mickova statku do Jizery, kam vodili plavit koně, tam někde při kraji pod zahradami, tam se usadil a měl se dobře. Aby koňům neublížil nebo snad dokonce jich neutopil, dával mu soused Mickových před své stavení jídlo. Tak měl vodník postaráno o živobytí. Z vděčnosti prý nikdy nikomu nic neudělal, ale když si šel pro jídlo, nikdo se neodvážil vyjít ze stavení. Jen okénkem se naň dívali. Když byla u Micků muzika, přišel si také zakřepčit. Byl to jistě vodník, poněvadž tomu cizímu šohajovi vždycky kapala z levého šusku voda. Protože neublížil nikomu on, neublížila chasa ani jemu.

Ačkoliv slýchala paňmáma Micková vypravovati pantátovu matku o vodníkovi, který i k nim docházel, přece se nebála, neboť nevěřila ve vodníka. Jednou šla se svým šestinedělním dítětem v náručí na faru do Předměřic a na břehu Jizery potkala ji převoznice Housková. »Paňmámo,« hrozila se přívoznice, »že se tak v tomhle čase odvážíte tady jít. Vy nevíte, že je tady vodník?« Paňmáma Micková přesvědčovala starou přívoznici, že vodníka se nemusí nikdo báti, protože ho není, ale stará Housková

jen zavrtěla hlavou: »Říkejte si, paňmámo, co chcete, ale mně zrovna v těchto místech držel pramici a ne mě pustit. Už jsem myslela, že je se mnou konec. Pak pramici přece pustil, ale já to odstónala.« Paňmáma však se nedala postrašiti a do Předměřic šla.

Po dlouhé době zastavila stará přívoznice opět paňmámu Micovou a pravila: »Paňmámo, dnes již také nevěřím ve vodníka. Přesvědčila jsem se, že tenkrát mi nedržel pramici vodník, ale vrbová větev. Byla pod vodou a já na ni najela.« Tak se sláva a moc vodníkova odstěhovala navždy ze Skorkova dřívě, než zmizely staré vrby se břehů.

Toušeňské pověsti o vodníkovi

(Sebrál Fr. Zahradník)

I.

Před léty stával na východní straně Toušeně na mírném vršku starý přívoz. Byla to malá dřevěná chatrč, velmi stará, malebná, častokráte výtvarníky zvěčnělá a obtékaná mnohými pověstmi o hastrmanovi, které bodrý, modrooký přívozník Linhart vypravoval.

Sedávali jsme »hoši« u taškových kamen na lavici a poslouchali. V každé věci viděli jsme vodníka. »Jednou vám, hoši,« vypráví, »sedím pozdě večer před boudou na lávce. V tom někdo houká. Ohlédnu se. Za vodou kočár a do něho zapřaženy dva páry koní. A to lyský kníže Rohan, povídám si, má dost času! Ať počká!

Ale houkání se stupňovalo. Jdu zvolna, odepnu prám a jedu. Na prám vjel povoz... Ale prázdný a nikdo na kozlíku, Strach se mne zmocnil... Uprostřed Labe prám se potápí, převážím, co mám síly, jen abych se dostal na břeh k můstku. Sotva zapnu prám, zafoukne vítr a kočár zmizí, nevím kam... »Podruhé si dej pozor,« slyším tajemný hlas. Převážel jsem vodníka.

II.

Jednou dřímá Linhart zase u kamen na lavici. Tma jako v pytli, k půlnoci. Někdo běže za závoru, chce do síňky. Závora ale zastrčena. Šel potichu otevřít. Vstoupí malý zelený děda a rovnou ke kamnům na lavici. Sedí, mlčí a z levého šosu mu kape. Čím déle se na něj (při kahánku světla) díval, tím více měl Linhart strachu. Když se děda ohřál, sebral se a mlčky odcházel. Ve dveřích se ohlédl a povídá: »Podruhé přede mnou nezavírej.« A chodil tam potom několik let.

III.

Pod boudou ležel na břehu u vody dlouhá léta pařez. Protože nepřekážel, žádný si ho nevšímal. Ale při větší vodě překážel sítím při lovení ryb. Proto ho chtěli rybáři Č. a Zel. odstranit. Ale nemohli; pařez kořenem vězel v zemi a nebylo možno jej vytáhnouti ani přeseknouti.

Zapřáhli pár koní a pařez táhli ze země. Nešlo to. Zapřáhli dva páry. Koně začali se potit, ale pařezem nepohnuli.

Pojednou se pařez pohnul a povídá: »Nechte mne tady s pokojem vyhřívat na břehu, vždyť vám nepřekážím!« A tak dlouhá léta odpočíval, až ho po rozbourání boudy a zrušení přivozu voda odplavila.

Vodník

(Pověst z Lobkovic)

Zapsal R. Šanovec, F. Zahradník

I.

Staří lidé v Lobkovicích vypravují svým dětem o vodníkovi, který měl svou říši v Labi nad jezem – blíže přívozu. Vodník chodíval prý častěji mezi lid do hospody, do mlýna, jindy zase k osadníkům mlékojedským pro cosi i ke kupci v Lobkovicích chodil. Všude s ním nejraději vyšli v dobrotě, neboť věřili v jeho pomstu, kdyby ho rozhněvali.

Jediný kupec lobkovický si dobíral milého vodníčka, šašky si z něho tropil, kdykoliv k němu do krámu zavítal. Když se žerty nepřestával a stále větší posměšky si z něj tropil, umínil si milý vodník, že se kupci pomstí. Ježto na suchu moci neměl, musil čekati, až kupec zavítá k vodě.

Netrvalo to dlouho. Přišel podzimek a za Mlékojedy prodávali na stojatě dříví v lese. »Zima na krku,« pomyslnil si kupec, »půjdu a koupím dříví.« Šel a vzal s sebou hned potah, že něco přiveze hned domů. Snadno dostal se přes přívoz na stranu mlékojedskou. Nadělal nepřekážel, žádný si ho nevšímal. Ale při větší vodě překážel sítím při lovení ryb. Proto ho chtěli rybáři dříví, naložil na vůz a k večeru za chladného větru se navracel domů s nákladem.

Pramice odrazila od břehu. Když však byl uprostřed, kde voda nejvíce proudila, objevil se náhle před pramicí silný kůl z vody vyčnívající. Rozjetá pramice naň narazila a byla stržena do proudu. Proud unášel ji prudce k jezu, kde se rozbila a kupec utonul i s potahem. To byla vodníková pomsta.

BLUDIČKY, ČARODĚJOVÉ A ČARODĚJNICE

O světýlkách v Čelákově

I.

V Čelákově u tůně skákala světýlka. Zavolal-li na ně kdo, běžela k němu a zavedla ho do bažiny. Jednou vezl starý kmotr Doležal na fasuňkovém voze necky. Křikl: »Světýlka, světýlka, pojdte sem!« Světýlka se pustila za ním. Doležal strachy vlezl pod necky. Světýlka dupala po neckách, byla by ho udupala, kdyby se nechoval. Všecek ustrašen přijel domů a říkal, aby nikdo nikdy na světýlka nevolal.

II.

Jednou pásł člověk v Čelákově (večer již) krávy. Světýlka »tancovala« na rašelišti u tůně. On na ně zahvízďal. Světýlka za ním – a pronásledovala ho až k chalupě. Krávy zanechal na pastvě.

Křenecká čarodějka

Před léty žila ve Křenku bába Š. Lidé o ní věřili, že čaruje. Měla také »verbář«, knihu, kde jsou taková umění a rady zapsány. Její muž rád se napil. Když přišel jednou pozdě z hospody, bába už spala na peci. V ospalosti asi zapomněla verbář na stole.

Š. si rozsvítil a viděl knihu, kterou bába před každým ukryvala, ležeti na stole. Vzal ji, otevřel a začal hlasitě čísti v domnění, že bábu probudí a poškádlí. Ale zatím, jakmile začal čísti, hrnuly se na dvorek i do světnice podivné postavy, které se tázaly, co si přeje, že je volá. Vyděšený Š. nemohl ze sebe dostat ani slova. Příšery zle řádily a snad by prý byly stavení na kusy rozebraly.

Ale hřmotem probudily bábu. Vyskočila, vytrhla Š. knihu, obrátila několik listů, četla a četla, a čerti a ostatní příšery jak přišli, tak zmizeli. Opilý Š. prý otevřel tu knihu zrovna na místě, kde čtoucí přivolá si čerty na pomoc. Na stavení zůstaly po nich zřetelné trhliny, na které se druhého dne i z okolních vesnic chodili lidé dívat.

Brázdímská čarodějka

M. Zachar

V Brázdímě dodnes žijí pamětníci staré babičky, o které se lidé domnívali, že má moc vyháněti čarodějnice.

Posledního dubna odpoledne trhala mateřídoušku na křižovatce tří cest, po které po celý rok nevezli mrtvého, a dávala ji dobytku do žlabu. Hnojště opíchala zimolezem a angreštem, na hnůj položila křížem lopatu a pometlo a o půlnoci obcházela stavení a šeptala tajemná slova. Často sedávala u potoka, pouštěla třísky po vodě a sledovala jejich běh. Byla-li někým vyrušena otázkou, proč to dělá, neodpověděla a hned odešla. Lidé věřili, že se stýká s divými ženkami.

Přicházely prý k ní každým rokem přede žněmi v noci za dveře a volaly: »Babičko, půjč nám díži, uděláme ti dušičku, dáš každé krávě skývičku!« Babička hned vyvalila díž na dvůr, divé ženy si ji odnesly do polí, běhaly s ní v zrajícím obilí, k ránu ji odvedly a na dně v ní zanechaly dušičku z kořínků rostlin. A babičce prý nikdy dobytek nestonal.

Jak mrskalí v Toušení čarodějnicí

F. Zahradník

Asi před 50 lety žila v obci tichá stařenka domkářka. Říkalo se o ní, že čaruje. Měla pečlivě pod postelí řetězem svázaný starý »verbář« (herbář) a z něho čarovala nejvíce kravám.

Vešla-li do statku na Velký pátek, bedlivě ji hospodář pozoroval, aby nezvedla na dvoře stéblo, jež bylo směrodatné pro učarování; také jí ve stavení ten den neprodali mléka. Podařilo-li se přece zvednout »čarodějce« uvedené stéblo, honem přišel hospodář a zeptal se jí: »Nač to stéblo zvedáte?« Touto otázkou prý pozbyla moci učarovat. Doma v komoře měla přivázaný kus provazu a ten »dojila«, t. j. učarované krávy vytékalo mléko z provazu a dobytče dojilo krev.

Kde učarovala, tam rozdělali na ohništi pod komínem oheň, na něj postavili plech (na pečení lívanců), nalili na něj to zkrvavené mléko a celá rodina (hospodyně s dcerami) metlami mrskala do plechu a vyvolávala jméno té čarodějné baby. Rány do plechu prý přímo dopadaly na záda její a brzy přiběhla a prosila, aby ji už nechali, že zase kráva bude dojit zdravé, pravé mléko.

(Douška: Tohoto zjevu jsem pamětníkem, stal se v naší rodině, ovšem výsledku »mrskání« nepamatuji – jen z doslechu.)

Čarování

V. Mareš

Už jako malý hoch jsem slýchal o čarodějnicích a často mi při těch řečích naskakovala husí kůže. Ale že by čarodějnice mohla tahati za provazy a dojiti při tom mléko, o tom jsem se dověděl až zde v Boleslavi.

Byla temná noc. Obloha byla zatažena černými mraky, hřmělo čím dále tím více a chvíli co chvíli zaklikatil se po obloze oslňující blesk. Vichr divoce cloumal stromy a nebylo divu, že lidé ustrašení seděli ve světnicích při hromnici. Jen starý Moučka plížil se opatrně ulicemi, a kdykoli se zablesklo, příkrčil se ke zdi. A tak se doplížil až k Holíkovu domu – opatrně otevřel vrátka, přikradl se k chlévu, odtud vzal rychle tři stébla slámy a schoval do kapsy. A pak rychle ze dvora!

Teprve na ulici se zastavil – a divoce zachechtal! Ted' měl Holíka v moci! Ted' se mu pomstí. Doma uschoval stébla do komory a tam také zavěsil tři provazy. A kdykoli byl čas dojiti krávy, postavil Moučka pod zavěšené provazy velký hrnec, tahal za provazy a do hrnce tekly proudy mléka. A to bylo mléko Holíkových krav! A zatím panímáma Holíková marně dojila krávy, marně jim zakládala sena a marně dělala dobrý nápoj. Ani kapky mléka nedaly krávy a nakonec dojily krev.

Co dělat? Radila se se sousedkami, vykuřovala chlév, léčila krávy – ale všechno úsilí bylo marné. Ani kapky mléka neuviděla – jen krev a krev. Ted' už bylo jisto, že kravám někdo učaroval. Ale kdo?

V blízké vesnici byl moudrý stařec – Janáček. K tomu se vypravila Holíková, vypověděla mu své trápení a prosila o pomoc. »I jó, i jó, panímámo, snad to s pomocí boží zase spravíme,« potěšil Holíkovou dědeček, oblékl se, vzal s sebou svůj herbář a šli.

Prohlédl si nemocné krávy a poručil Holíkové, aby nadojila trochu té krve. Mezitím připravil si herbář a rozpálil na ohništi veliký plech. Holíková přinesla nadojenou krev, přišel i Holík s několika pruty a nastala hodina odplaty pro čarodějníka Moučku. Na rozžhavený plech lili krev a vši silou mrskali ji pruty, až stříkala kolem dokola. A stále a stále svištěly pruty, až ruce umdlávaly.

Mezitím Moučka doma obědval. Najednou vykřikl, vyskočil, chytil se za hlavu, běhal po světnici a přímo říčel bolestí. Neviditelné pruty bily ho přes obličej, přes hlavu po celém těle. Obličej pálil, jako by někdo na něj stříkal vařící vodu. Rány dopadaly stále prudčeji a prudčeji, obličej byl už hrozně popálen, bolest byla skoro nesnesitelná a Moučka najednou pochopil, od koho je ta bolest.

Rozběhl se k Holíkovům a vrazil do světnice, kde doposud v rozpálený plech bušilo několik prutů. »Sousedé, pro Boha vás prosím, přestaňte! Zblázním se bolestí! Já čaroval vašim kravám, já je doma dojil za provazy! Odpusťte mi to!« křičel Moučka. Pruty přestaly šlehati a Holíkovi se skoro zhrozili Moučky. Obličej jeho byl samá krev; tak byl rozšlehán a popálen (horkou krví, kterou šlehali na plechu). I odpustili mu, krávy byly zdravý a Moučka už jim dal navždy pokoj.

Mnozí čarodějníci se mohli za takový výprask pomstít a třeba i zchromiti svého odpůrce. Moučka měl asi strach ze starého Janáčka, a tak dal pokoj.

FEKSTI A DALŠÍ PŘÍŠERY

Pověst o hlavnovském fekstovi

Jos. Zd. Stehlík

V neklidných dobách třicetileté vojny, kdy v našem kraji krutě řádila soldateska švédského generála Bannera, kdy vesnice, ba celý kraj, strašlivě trpěl a pustl, usadil se prý na opuštěném gruntu v Kostelním Hlavně jakýsi voják.

Ves byla téměř prázdná, většina lidí utekla a ti, kteří zůstali, báli se tajemného cizince, který ani ven z domu nevycházel a měl v sobě cosi strašného. V kterýsi čas – jarní či letní – se zdálo, že cizinec ze statku zmizel. Užaslí sousedé našli ve světnici jen vyschlou mrtvolu, připomínající egyptské mumie. Odnesli tudíž tyto podivné ostatky na hřbitov do márnice k pohřbení.

Poněvadž tehdy nebylo v Kostelním Hlavně, patřícím kolaturou k blízkým Předměřicům, kněze a předměřický farář zřídka pro neklidné doby do Hlavna docházel (byla-li fara v Předměřicích obsazena vůbec), pochovali ubohého vyschlého kostlivec teprve za dlouhý čas.

Ale kupodivu! Zahrabali ho ke zdi hřbitova mezi čarodějnice a nekřtěňátka, a když druhého dne šel zvoník ráno na věž klekání zvonit, v předsíni chrámové, jež byla márnicí, ležel kostlivec opět na svém místě. Pochovali jej třikráte, ale znovu vždycky se objevil tajemný skelet v chrámě na svém místě. Lidé se báli choditi do kostela, ale později si na kostlivec tak zvykli, že si ho ani nevšíмали. Jen večer se každý hřbitovu vyhýbal, aby ho tajemný kostlivec – fekst nepřepadl.

Stalo se jedenkrát, že ve velkých fracouzských vojnách leželi v Sudově Hlavně kurasíři (kyrysníci). V hospodě šenkýře Tusa- ra se tuze veselili, tančili a pustě se bavili. »Jen kdyby se vám fekst ukázal, vy byste zkrotli,« pravil prý se smíchem hostinský.

I ptal i se, kdo je to fekst. Hostinský jim vše vypověděl. A tu prý ten oficír, co jim velel, povídá: »Kurasíři moji, kdo z vás dojede do Kostelního Hlavna pro kostlivce-feksta, aby si tu s námi zatančil?« Vojáci se zarazili a nikomu se prý nechtělo. Tu se oficír rozzlobil, jaké prý že to má vojsko, že to jsou baby, zbití psi – a všelijak jim lál – nu, nikdo se nepřihlásil.

Tu onen důstojník jel pro feksta do Kost. Hlavna sám. A skutečně, ve čtvrt hodince byl na zpoceném koni zpět a chřestícího kostlivce sesazoval se sedla. A teď dostoupila zábava vrcholu. S kostlivcem tančili, pivo mu z džbánů do úst lili – nu opilí soldáti mají všelijaké nápady. Když měli zábavy dosti, vzal důstojník feksta na kůň a vyjel k Hlavnu. Ještě před Tusarovou hospodou mu zahoukal nad hlavou sýček. Ale netrvalo dlouho a do hospody na dvůr se přihn timer divoce zděšený kůň bez pána i bez kostlivce. Všickni tušili cosi neblahého.

I vypravila se ihned hlídka s pochodněmi, aby vyhledala svého nebojácného velitele. Když přišli do kostela, ležel kostlivec ve svém koutě, jako by se nic nestalo. Ale na cestě mezi Kostelním a Sudovým Hlavnem, proti myslivně, tam našli ještě teplou mrtvolu oficíra. Na krku měla prý otisky rukou. Fekst prý ho zardousil, aby se mu pomstil za pohanění.

V pozdějších dobách tajemný kostlivec z hlavnovského kostela zmizel, ale pověst o něm se mezi pamětníky starých časů v okolí zachovala do dnů našich.

Fekstí z Kostelce nad Labem

V. Mareš

»Již hezká řada let přeletěla nad mou hlavou – ale mně se stále zdá, jako by to bylo nedávno, co jsem poprvé uviděl skutečné feksty,« povídal mi můj známý a při tom pátravě prohlížel můj nedůvěřivý obličej. Naléhal jsem naň, jen aby vypravoval, že jsem dosud o fekstech neslyšel a že mě jeho zpráva opravdu zajímá.

I vypravoval dále: »Je tomu asi 50 let, co opravovali zedníci starou kostnici na hřbitově u sv. Martina v Kostelci. Kostnice byla stará, sešlá, měla vyzděný sklep a do toho ukládal hrobař kosti vykopané ze zrušených hrobů. Těch kostí už tam byla hezká hromádka! Nahoře na kostech ležely dvě celé kostry – vlastně vyschlé mrtvoly. Maso na nich bylo úplně vyschlé a kosti držela pohromadě jen zažloutlá, jako pergamen tuhá kůže. A to byli ti feksti!

Dlouho a dlouho tam leželi a prázdné oční důlky vyčítavě hleděly na srdnatější diváky, jako by se němě ptaly, proč jim lidé nedopřáli ani toho odpočinku, proč je vyhodili z hrobu a uložili na tu hromadu práchnivějících kostí. Do kostnice přišli tedy zedníci a s nimi i jejich přidavač, ubohý, koktavý opilec; říkali mu Václav Plencavka. A z tohoto ubožáka si ztropili zedníci žert!

Slíbili mu litr kořalky, když ze sklepa na zádech vynese oba feksty a zase je tam odnese. Plencavka se zarazil. Vzít na záda kostru, ten příšerný lidský zbytek? Ale zase by tady byla kořalka, a to celý litr! A pro kořalku by šel Václav třeba do pekla! Svolil. Po žebříku vlezl do sklepa, přehodil kostry přes ramena a za malou chvíli už je hodil zedníkům pod nohy. A ti mu lichotili, jaký je chlapík, a hned na něj, aby tam zase feksty odnesl, že hned dostane kořalku.

Plencavka znovu přehodil příšerné břímě, a aby mu kostry nespadly, skřížil jejich paže na svých prsou. A tak sestupoval po žebříku. Kostry se však zachytily o zdívo sklepa, vyschlé a ztuhlé prsty fekstů se mu zaryly do rozhalených prsou – a hned na to ozval se hrozný výkřik přidavačův. Chabým jeho mozkiem proje-la myšlenka, že kostry chápou jej kolem krku, že ho snad chtějí zardousiti, a tak Plencavka rval feksty se svých ramen, volal zou-fale o pomoc a konečně se sřítíl na hromadu kostí...

Zedníci přiběhli, ale Plencavka už ležel bez hnutí, oba feksti na něm a jen oči přidavačovy mluvily o hrůze, která mu skorem život v těle ochromila. Vyprostili ubožáka z obětí mrtvých, vzkřísili ho a marně mu nabízeli slíbenou odměnu.

Kořalku vyhrál, ale prohrál zdraví! Dlouho ležel, zápasil se smrtí, později vstal, ale chřadl, chřadl a vidiny fekstů jako upír sály jeho životní síly; a zanedlouho rozmnožil řady mrtvých i ubohý Plencavka, oběť alkoholu a nesvědomitých kamarádů.«

Parač

V. Mareš

V okolí Staré Boleslavě strašivaly a snad straší i do dnes mnohé maminky své děti, které se nechtějí o Štědrém dni postiti – paračem. Parač prý chodíval až po večeři a toho, kdo se o Štědrém dni nepostí, bez milosti vypáral.

Parači byli různě ustrojeni. Jeden, o němž mi vyprávěli, oblékl prý bílé punčochy a nové, bílé dámské střevíce, které tak důkladně na své noze roztáhl, že v nich jejich majetnice už vůbec nemohla choditi. Přes šaty navlékl bílou zástěru a na tu zavěsil dlouhý nůž s ocílkou. Na obličeji měl masku a ruce močil v krvi. A tak s hrcem krve v rukou chodil po domech, vše krví pomazal a ve světnicích pak brousil nůž o ocítku a hrozivě se točil po dětech.

Často prý byly děti tak postrašeny, že celou noc nespaly, ba i ve spaní mluvily jen o krvi, noži a parači. Veliký zmatek nastal, vešel-li parač do stavení, kde sedávala pohromadě odrostlejší mládež, už připravená na »půlnoční« do kostela. Tu byl křik a nářek; každý zalezl tam, kam mohl. A parač vlezl za kamna, pod postel, do skříní, a postiženým nezbylo nic jiného, než honem domů, aby se umyli a převlékli. Po takové návštěvě musila často hospodyně znovu mýti celou světnici – a jistě při tom parači pramálo blahořečila.

Z Kostelního Hlavna nám připsal p. učitel Uzel, že i v obou Hlavnech parač chodíval jakož připomínka na vraždění betlémských pacholátek z rozkazu Herodesova.

Ohnivý muž a světýlka

L S--ová

V Brandýse býval na Labi hojný rybolov. Podle vypravování mé maminky chystal se jednou dědeček-rybář před Vánocemi k velkému lovu. Vyplul ještě se dvěma muži na pramici podle levého břehu Labe, aby rozestřeli sítě. Když sítě natáhli, objevila se před nimi pojednou před »Světicí« velká ohnivá koule a valila se po zvlhlém břehu k nim. Okolo koule poskakovala »světýlka«. Rybáři napjali prý všechny síly, aby unikli. Koule valila se vždy rychleji za nimi až ke »struze«. Tam náhle zmizela a světýlka také.

Dědeček přišel prý tenkrát domů všecek zsinalý, krve by se byl u něho nedořezal, a druhý den ulehl. Nikdy prý pak již nechtěl večer vyplout na řeku, tak byl totiž »ohnivým mužem« – jak se říkalo ohnivé kouli – postrašen. »Světýlka« objevovala se v Brandýse často.

POVĚSTI

Pověst o založení Čelákovíc

Josef Motys

Za vlády obou Boleslavů vystavěl si vůdce družiny Čelák v nynějších Čelákovících dřevěný hrad na místě, kde se vlévá čelákovský potok do Labe. Hrad vystavěn byl na mírné opukovité vyvýšenině na levém břehu řeky Labe a byl chráněn od západu a východu lesy a močály. Družina vůdce Čeláka vystavěla si obydlí podle potoka. A tak povstaly Čelákovice.

Jirny

J. Laušman

(Pověst o původu místního jména Jirny, dle babičky R. Jaré.)

Tam, kde se dnes rozkládají Jirny, bývaly veliké lesy. V nich se zdržovalo mnoho loupežníků, kteří přepadávali povozy formanské a pocestné, ubírající se po silnicích, vedoucích od Prahy. Loupežníci měli u sebe hospodyně a ta se jmenovala »Jirena« (Irena). Tu nejdříve chytili a odvedli do vězení. Tam vyzradila loupežníky, kteří byli všichni dopadeni ve svém zlodějském brlohu, přemoženi a spoutáni. Tak Jirena osvobodila celý kraj od loupežnické roty. Brzy potom v místech, kde bylo doupě loupežníků, založena byla ves Jirny (lidově Jirna).

O lucerně

(Místní pověst)

Starý Šebesta z V. Brázdima jel kdysi na Mělník na trh pro prasátka. Protože je na Mělník daleko, vyjel časně ráno. Byla černá tma, že koně jeli po paměti. Když přijel k Vernerově zahrádce na polehradské cestě, pomyslnil si: »Kdyby mi alespoň lucerna posvítila!« Hned ho pojal strach. Přijížděl k můstku v louce, kde se před léty zastřelili milenci. Tu náhlý jas rozlil se po cestě i koních, a ač byl hrůzou jat, ohlédl se. Na bryčce seděla mu »lucerna« – na rohu boku a zadního čela. Dojel za můstek, obrátil se a v několika minutách byl doma, jak koně ujížděli. Lucerna svítila stále.

Doma ještě nespali, a když uslyšeli dusot koní, otevřeli vrata. Jako omámený skočil na zápraží a na sebe strhl necky, v nichž pařivali při zabíjení, a padl na zem. Druzí utekli do chalupy. Chvíli slyšel, jak něco po neckách dupe, potom to přestalo. Netroufal si necek nazdvihnouti, až když za svítání panímáma přestrašená přišla s dětmi. Nevěděl ani, jak tam byl dlouho – zdálo se mu to věčností. Lucerna prý dávno byla ta tam – pantáta Šebesta sešedivěl. Věří u nás, že kdyby někdo »lucernu« oslovil, že by ji vysvobodil – jsou prý to zakleté duše.

Pověstí o Žáku

Z. Gutwirth

I.

Žák bylo město, jež zničili Švédové. Když se jim obléhání zdařilo a vnikli do města, tu zvoník shodil se zvonice, jež stála na břehu rybníka, oba zvony – malý i velký – do vody, aby se nedostaly do rukou nepřítele. Zvony byly později vytaženy a jsou na jirenské zvonici. Když jimi vyzvánějí, volá malý: »Jsem ze Žáku, jsem ze Žáku... « a velký tenkým hlasem jej doprovází: »Město Žák... «

II.

Zvony při požáru zvonice po švédském dobytí spadly a zakutálely se do hradebního příkopu, kde potopily se do vody a v bahno zapadly. Na zříceninách města vyrostl pak les.

Jedenkrát tu sbírala jakási žena houby. Měla však plachetku na ně špinavou i chtěla si ji ve strouze vymáchat. Máchá, máchá, a hle, plachetka za cosi uvázla. Žena táhne, ale marně. Šátek drží pevně. I začne se žena rouhati a zlořečiti. To teprve nepomáhá, naopak – šátek se noří do vody hlouběji a hlouběji a ženu táhne za sebou. Zapadla v bahno, a tak zahynula. Šátek totiž uvázl za zvony, které by byla jistě vytáhla, kdyby byla nezlořečila; tak zatahly zvony ji.

Tajemné vozy

V. Mareš

(Místní pověst ze Křenku)

Asi před 100 lety žil ve Křenku chudý rolník Dajč a ten jednou na podzim jel se svou dcerou do brandýského mlýna. Ve mlýně měli hodně »mletí«, a tak se pantáta zdržel v Brandýse až do tmy.

Slunce bylo už dávno zapadlo, hustá mlha houlila se v ohromné chumáče, kdy Dajčův vozík, tažený dvěma hubenými kravkami, drkotal po silnici ke Křenku. Poprchávalo. Mleči seděli zabaleni do pytlů, dcera usínala a Dajč pokuřoval. Krávy, které tak klidně dříve šly, nejednou zvedaly vlhké nosy do výše, zabučely, a pak se hnaly úprkem po silnici. Příšerný rachot však, který se najednou ozval a blížil se stále víc a více, zarazil zděšená zvířata.

Starý Dajč, který se domníval, že asi proti němu jedou rychle nějaké povozy, seskočil s vozu, uchopil u hlav třesoucí se zvířata a držel je pevně na kraji silnice. Rachot, podobný dunění hromu se blížil a vyděšené děvče z vozu spatřilo řadu ohromných tmavých vozů, bez koní, které se řitily vpřed příšernou rychlostí.

Skoro před samým vozem povozy uhnuly vlevo a hnaly se stranou do luk. Trvalo to hodnou chvíli, než se kravky utišily, a bylo už po půlnoci, kdy vyděšený Dajč pomáhal doma z vozu svému třesoucímu se ještě děvčeti. U luk, kde prý se tohle stalo, říkají U Havránků. Nevím ovšem, kde to je, a také nevím, zda se tam dosud tak říká.

O kočáru a koníčcích s ohnivýma očima

Václav Farský
(Místní pověst z Hlavence)

Za starých časů hrál nebožtík strýček Martinovský, muzikant, také jednou v sousedním Skorkově. Byla právě jedenáctá před půlnocí, když měl jít domů. Sousedé mu domlouvali, aby zůstal až do rána, že »U dvou šraňků« straší. Ale on se jim vysmál a vydal se na cestu o dlouhou sukovici se opíraje, přešel již silnici a za malou chvíli dorazil k osudnému místu.

Bylo právě půlnoci. V tom se po obou stranách závory otevřely a z lesa vyjel černý kočár se dvěma černými koníčky. Uvnitř seděl pán opásaný dlouhou šavlí a přes rameno měl přehozenu ručnici. Jak se šraňky samy otevřely, tak se samy zavřely. A divný povoz uháněl hlouběji a hlouběji do lesa. Pantáta chtěl udiven jíti dále, když tu z blízkého houští vyběhl malý černý koníček, oči měl jako dva ohně a přímo na milého strýčka. Strachy se třesa, prosil ho strýček: »Koníčku, já jsem ti přece nic zlého neudělal.« A tu on zmizel. Milý strýček jako hromem omráčen – sotva došel domů. (Hajný pan Kopecký také vyprávěl, že viděl též onen kočár na Kobylí Hlavě.)

Pověstí z Nehvizd

(Dle vyprávění Fr. Pokorné)

I.

Jest tomu skoro 100 let, co u nás v Nehvizdech byla na Podolí usedlost » Pokornova«. Jednoho dne nebyl hospodář přes noc doma; hospodyně bylo smutno. Nemohla spát; modlila se tedy. Tu slyší, jak v rohu světnice něco hrčí, jako když se peníze přesypávají. Velice se ulekla; poslouchá. Viděla malou štěrbinku jako od myši a tou uzřela, jak se hrnuly peníze z podzemí pod prkna podlahy. Již, již se shýbala a chtěla peníze sbírat.

Za sebou uslyšela dětský hlas její jméno volající. Ohlédla se a peníze naráz se přestaly hrnouti. Utichlo všecko a ve světnici nikoho nebylo. Selka strachy zmámena – nemohla se dočkati hospodáře.

Jakmile přijel, vypravovala mu tuto příhodu. Hospodář nechtěl jí věřit, myslil, že se jí to zdálo. Na naléhání její šli do světnice do koutu a v koutě našli jedinký malý dukát. Vytrhali podlahy, ale nenalezli více ničeho. Tedy dali se do kopání a tu uslyšeli, jak peníze se hrnuly jakoby do veliké hloubky. Kopali dále, ale peněz více nenalezli. Dnes jest ze statku toho jen rumoviště a jsou-li tam peníze – nikdo neví.

II.

Okolí obce Nehvizd mělo as za dávných časů jinou tvářnost nežli má dnes. Alespoň tomu nasvědčují jména polí – a některé stavby v Nehvizdech; jenže, bohužel, není nám z minulosti obce mnoho bližšího známo.

Jedno pole ležící směrem k rybníku jmenuje se »Na zámku«. Stál tam kdysi zámek. Tenkrát vedla asi přes pole pěšina, po které dnes není potuchy. Tou pěšinou ubírali se dědeček s babičkou. Mleli ve mlýně v Čelákovících, kamž šli večerem a přede

se vraceli domů. U té pěšiny stála nějaká zed' a na té zdi odpočívali. Jak tak seděli, viděl dědeček asi 40 kroků před sebou modrý plamínek. Ulekl se velmi a šeptal babičce: »Pohled', babičko, tam to hoří peníze!« Babička ale ničeho neviděla, ať ukazoval dědeček, jak chtěl. Tu mu pravila: »Pojd', dědečku, nekaž ten plamínek, půjdu tam!« Ale dědeček se bál a za nic nechtěl s babičkou jít.

Konečně si dal přece říci; vedl babičku k ohníčku. Tu viděl, jak krásné zlaté dukáty se hrnou ze země, jako když krtek krtinu vyrývá. Babička neviděla ničeho. S dědečka bázeň spadla, již, již klekal, aby si nahrnul peněz do beranice.

V té chvíli zavolal někdo za ním silným hlasem: »Kefurte!« Ačkoliv se tak nejmenoval, ohlédl se a plamínek i peníze byly ty tam. Jen krtinu viděl; hrabal v hlíně, a že byla tma, ničeho neviděl. Dali si na to místo znamení a hned ráno tam s babičkou šli. Krtina byla rozhrabána, a když dědeček důkladně hledal, našel jeden dukát. Za ten, aby ho hodně užil, koupil si koženky a nosil je až do smrti.

Pověst o vzniku Záryb

Jos. B. Votava

Asi před 30 léty vypravoval mi staříčkový rybář Petr Zelinka ze Záryb všelicos a také tuto pověst, kterou volně dle něho vypravuji zde.

Před dávnými časy bývaly zde, kde je naše vesnice a její okolí, veliké lesy a močály a v těch mnoho zvěře vysoké i černé. Sem přišli odněkud lidé kočovní a pásli zde na bujných lučinách lesních dobytek a při tom i lovili ryby. V pustém skrytu starého hvozdu nebylo o těchto lidech ani slechu ani vidu.

Jedenkrátě kníže, kterému tyto kraje náležely, na lovu zvěře ve hvozdu boleslavském dostal se až do míst nynějšího Borku. Naproti, na druhém břehu Labe, kde dosud se říká ve Vitíně, byly močály a zde zvláště zdržovalo se mnoho divokých vepřů. Za pomoci rybářů, kteří tu právě lovili, vyhnala družina knížecí velikého kance, jež kníže pronásledoval, až se dostal do osady neznámých lidí.

Unavený kníže i jeho družina pojedla prý tu ryb a mléka. Shledav, že se tu loví mnoho ryb, vyžádal si, aby mu tito rybáři odváděli ryby do jeho knížecí kuchyně. Za ryby ty daroval jim pozemky, na nichž sídleli a pásli. Aby si tu zřídili stálé sídlo, mýtili les a vzdělávali pole. Tak vznikly nynější Záryby.

Jeden z rybářů, který pomohl knížeti uloviti onoho kance, nějaký Chřeník, dostal prý od knížete pozemky nedaleko v ohebu labském a zde vznikla osada Křenek.

O starých zvonech v míru i za bouřlivých dob

J. Laušman

(Pověst o jirenských zvonech)

Mezi Jirnami, Novými Jirnami, Úvaly, Klánovicemi a Běchovicemi rozkládá se nyní veliký les zvaný Vidrholec. V něm před dávnými časy rozkládala se, kromě dnes zaniklých osad Slavětic, Hole, i ves Žák s kostelem. Obyvatelé její opatrovali na zvonici dva cenné, velké zvony.

Ale bez značných obětí nepořídili si tak cenných věcí! Odlil je proslulý mistr zvonař z Prahy a k jejich ulití přispěly ženy a dívky celé obce a farnosti. Pro své zvony obětovaly tvrdé dukáty i stříbrňáky, dlouho střádané, a památné šperky a klenoty, cenné rodinné památky poctivého díla. Otcové ochotně darovali na zvony zlaté, stříbrné a měděné nádoby starého díla a dobré práce. Každý bohatý zeman na tvrzích jako lid poddaný v chalupách přispěl svými dary.

A zvonař ulil mistrné dílo. Zvony byly slavně umístěny ve věži na kostelní zvonici. Jejich kovová ústa promlouvala dojemným hlasem do roviny mezi Lipany a Bílou horou v dobách radosti i žalu. Kdekdo je miloval a byl na ně hrd. Ale právem, neboť ani v širém okolí se jim žádné zvony nevyrovnaly! V dobách válek jakoby prosily knížete Václava: >>Nedej zahynouti nám, ni budoucím!<<

Jednou však nepřátelské vojsko blížilo se k srdci naší vlasti – matičce Praze, kamenné pohádce. Kdo měl co cenného (peníze, klenoty), pod práh zakopal neb do sklepa do bezpečné a tajné skrýše zazdil. Všichni obyvatelé Žáku chystali se na smutnou beznadějnou cestu do hlubokých lesů sázavských. Tudy vezli na vozech po bídnych cestách dnem i nocí nejnutnější potraviny, šaty, náradí a prádlo a vedli dobytek.

Jen zvony měly býti vydány za kořist loupeživým rotám. Zvony, všemi milované, které jako ohlas jiných světů zněly v míru slavně, jindy truchlivě a jindy radostně! Jejich souzvuk rozechvíval každou tklivou duši.

Zvony, ta pýcha umění staročeského umělce, odkaz dědů a radost vnuků, měly by býti uloupeny, aby z nich nepřátelé českého lidu ulili smrtící děla? >>Nikdy, nikdy!<<, tak odpověděl si bělovlasý, úctyhodný rychtář v Žáku a s ním ostatní konšelé, když se naposled sešli tajně v rodné své dědině.

V tajné poradě se usnesli, že zvony zachrání. A hned se dali do práce. S nadlidskou námahou za bouřlivé, sychravé noci sňali oba zvony s jejich závěsů v trémoví zvonice a spustili je k patě věže do hlubiny rybníka, který omýval na jedné straně zeď zvonice. Vytrvalý déšť zakryl stopy práce obětavých konšelů, a když druhého dne jasné sluníčko ukázalo za horami svou jasnou tvář, líbalo jen vlny rybníka, který skryl umlčená srdce zvonů. Konšelé pak smutně ubírali se za svými rodinami. Nikdo ze vsi neměl o zvonech tušení. A I kdyby byl o nich věděl, neprozradil by jejich úkryt, nechtěl být zrádcem.

Následujícího dne přitáhli do Žáku nepřátelé. Loupili, brali, co se dalo, vyplenili liduprázdnou dědinu. A pak se drali na zvonici pro zvony. Ale jen malý zvon (umíráček) tam našli. Odvezli jej a v hněvu zapálili celou dědinu. Dlouhá léta zde zle hospodařili cizí žoldnéři.

Konečně přehnal se válečná mračna, duha míru rozklenula se nad těžce zkoušeným naším lidem. Obyvatelé Žáku rozehnáni za dlouhých těch let bídy a zloby pomřeli nakažlivými nemocmi a útrapami. Zbytky stavení zpustly a zříceniny stavení, kde v dobách míru hostili staří Čechové pod krovky vlašťovičky, staly se skrýšmi netopýrů, kavek, sov, lesní zvěře a šelem. Studny se sesuly a zasypaly, náves, dvory a cesty zarostly bujnými letorosty ostružin, blínu, bříz a bodláci. Tajemství zvonů zůstalo ukryto

po dlouhá léta. Bahno a nános je pokrýval a hlouběji zapadaly.

Ale nic nezůstane na světě utajeno! Zvony objeveny byly v rybníku ve stínu pustých zřícenin. Přišel vonný den májový, země oděla se nejkrásnějším rouchem květů a zeleně. Zvony, osvobozeny ze svého mlčení, povzneseny byly do výšin nejbližší zvonice v Jirnech, odkud promluvily opět poprvé mocně, radostně a velebně píseň chvály a díky a pěj jí i v dnešní překotný život.

Pověst o utonulých zvonech

(Místní pověst)

Na cestě z Boleslavě do Brandýsa jest hluboká tůň. Bezedná jí lidé říkají. Jest zbytkem starého koryta labského. V ní prý odpočívají utonulé zvony.

V Boleslavi dostavěli kostel. Jen zvonů ještě neměli. Na slavnost vysvěcení kostela vypůjčili si je z Klecan. Zapomněli, že se zvony v noci vrátí tam, kam byly svěcením určeny. Skutečně, hned příští noci odtrhly se zvony a letěly do Klecan. Daleko široko bylo slyšeti hlaholnou jejich píseň: »Hou, hou! Klecanské zvony jdou, jdou, jdou!«

Když letěly nad tůní, jel právě po mostě nějaký vozka. Jak švihl bičem, uvízl mu švihel na srdci jednoho zvonu. »Do horoucích pekel se propadněte!« vzkřikl rozhněvaně. Prokleté zvony naposled smutně zazpívaly: »Klecanské zvony jdou, nedojdou, nedojdou!« a zapadly do tůně.

Po stu letech máchala v tůni jakási žena prádlo. Najednou se něco těžkého zavěsilo na máchaném kuse. Byly to zvony. Snadno je mohla vytáhnouti. Žena zlostně zaklela a zvony opět zapadly do hlubiny. Za jasných nocí podnes bývá slyšeti u tůně sténání zakletých zvonů a někdy lze je i spatřiti.

Cikánovo proroctví

(Pověst z Konětop)

V panských stodolách, položených proti škole a do kterých nebylo co svážeti, ložirovali rádi cikáni. Tam také topili a vařili. Jednou cikány vyháněl starosta Svoboda z obavy, aby nezapálili.

Starý cikán vystoupil a řekl: »Pan tatínku, nemějte strachu, stodoly tyto nikdy neshoří.« Vzal snop, povytáhl v něm stéblo a zapálil je. Stéblo shořelo a snop zůstal neporušen. Od té doby stodoly několikrát chytaly, ale neshořely. V r. 1922 spadla čtvrtina stodoly, náležející p. Hanykýřovi a r. 1923 opět spadla vazba z druhé čtvrtiny p. Zemana. Druhé dvě čtvrtiny čekají na podobný osud. Pan Hanykýř svou čtvrtinu znova vybudoval a pan Zeman učiní letos totéž. Tak se proroctví cikánovo vyplnilo.

Čelákovická pověst o sv. Vojtěchu

M. Lokajová, žačka II. ročníku v Čelákovících

Na místě, kde nyní jsou Čelákovice, byla dříve vesnice, které říkali Kovice. Bydlili tu cvočkáři, kteří kovali hřebíky. Byli to pohani. Biskup Vojtěch byl v Přerově nad Labem, kde se po dnes ukazuje místo, kde noclehoval. Když odtamtud šel Kovicemi, obyvatelé ho ztýrali. Vojtěch pak šel dále ku Praze a lál Kovice. Odtud název Šel – lál – Kovice. Dříve se psalo Šelákovice místo Čelákovice..

Dvě pověsti o sv. Vojtěchu

1. služská pověst.

(Dle Frant. Půbala)

Biskup Vojtěch na útěku odpočíval na služské návsi. Sběhly se děti a prohlížely si neznámého poutníka. Vojtěch je požádal o vodu, neboť bylo parno a byl tuze žízniv. Děti se rozběhly a v nádobách mu přinášely pítí. Za to požehnal jim i jejich rodičům a ubíral se dále. Když se služští dověděli, jak vzácný host na jejich návsi na trávníčku odpočíval, vystavěli na tom místě, kde seděl kostel. Zasvětili jej památce sv. Vojtěcha.

2. Neratovická pověst

(Dle Václava Hájka z Libočan)

Dne dvacátého a sedmého v měsíci září vypravil se biskup Vojtěch z Prahy do Boleslavě, aby tam v noci, v níž byl svatý Václav zavražděn – na místě samém – modlitby konal. Z obav před pohany šel ponejvíce lesy. Po vykonání bohoslužby zdržel se maličko mezi kněžími a pojedl s nimi. Hned potom dolů vedle Labe řeky obrátil a zašel si míli cesty, aby od lidí nebyl poznán.

Když přišel do vsi Neratovic, kteráž na břehu labském leží, žádal převozníky, aby ho na druhou stranu řeky převezli. I učinili tak a převezše jej, chtěli záplatu od přívozu. A on pravil: »Synové milí! Já zlata ani stříbra nemám, ale požehnání vašim duším učiním!« Ale tomu nechtěli přívozníci rozuměti. Porazili ho k zemi a zuli mu střevíce. Tak »sobě zaplatili«. Biskup vstal a řekl: »Dej vám Pán Bůh místo požehnání zlořečení tak, abyste vždycky nedostatek chleba měli!« A musil jíti až do Prahy bos.

Neratovičtí přívozníci od této události v celém rodě neměli nikdy dostatek chleba. I když si zásoby obilí učinili, vždycky jim někam zmizely. Proto raději obilí ihned po žních vymlátili, prodali a před novými žněmi chléb kupovali. Teprve po švédských válkách, kdy potomci tohoto provinivšího se rodu buď jinam odešli, aneb byli zabiti, přišli na jejich místo lidé nevinní, kteří měli vždycky dostatek chleba.

Ale přezdívka »zouváci« Neratovickým zůstala, až do našich dnů.

Hlavnovské pověsti

Sebral V. Hýka

O bezhlavých mužících

Jednou s večerem vracel se čeledín sedláka Syrového s prázdným vozem z Kostelního Hlavna do Sudova Hlavna. Když dojel k hluboké krchovské cestě, která mezi oběma Hlavny do polí odbočuje, počali koně frkati. Zděšeně se vzpínali, až konečně zůstali státi a divoce hrabali. Přes všecko úsilí chasníkovu nechtěli s místa.

Když slezl, aby se podíval, co koně vyděsilo, ulekl se sám. Viděl, že mu do vozu skáče plno bezhlavých mužíčků. S hrůzou vypřáhl koně a uháněl domů. Pro vůz jel až ráno. Ale po mužících nebylo ani památky.

Lidové podání vyprávělo, že v oné úvozové cestě byl hromadný hrob z kterého vojny.

O bílé paní

Pod Kostelním Hlavnem při silnici k Hlavenci stojí prostá kaplička. V létě poskytují vonného stínu dva akáty, v jejichž korunách v zimě a na podzim smutně kvílí vítr. U kapličky se prý zjevovala každého dne podvečer bílá paní. Pochodila, zdržela se chvíli a jak přišla, tak i zmizela. Lid se místa toho bál a podvečer okolo jíti se vystříhal.

Poklad ve Skorkově

Fr. Virc

Skorkovský kostelík není prý stavbou původní. První zmínka o něm datuje se z r. 1300. Kostelík, jak téměř již lidem zapomenutá pověst vypráví, byl bohatě vypraven. Tak podél oltáře mezi četnými jinými ozdobami stávalo dvanáct andělů v životní velikosti, z ryzího zlata, vzácné práce. Za dob velikých válek tehdejší farář spolu s některými osadníky ukryl tyto poklady na bezpečném místě v rozlehlých podzemních chodbách, jejichž zbytky dodnes návštěvníku ve Skorkově ukazují.

Litice zhoubných válek se přehnaly. Vlast naše byla zničena, z polovice vypálena. V rumu obrácena byla i tichá vesnička Skorkov, pobořen byl i kostelík. Obyvatelstvo rozehnané po celém světě jen zvolna se vracelo. Vraceli se jen potomci původních obyvatel. Na skryté bohatství se však nezapomnělo. Vždyť mnozí ti ubožáci měli ve sklepích otci a dědy schovaný rodinný majetek. Ale s kostelíkem shořely zápisy o místě, kde poklad byl ukryt, sklepy byly rozlehlé a z větší části zasypané. Všecko úsilí a pátrání zůstávalo marno. Poklad zapomenut odpočívá, čeká na své vyzvednutí dodnes.

Až prý se narodí ve Skorkově člověk čistého srdce, který veden bude snahou vrátiti poklad původnímu majiteli – kostelíku, pak prý se mu otevře cesta k pokladu sama. Několikrát se četní odvážlivci pokusili proniknouti spletitými chodbami, leč marně. Chodby jsou sesuty a v nich je těžký, zkažený vzduch. Snad dosavadní »badatelé« ovládání byli sobeckostí a podzemní skřítkové, kteří poklad střežou, bránili jim v další cestě.

Pověst o Hradišti v Kozlích

(Dle vypravování p. V. Finferla z Lobkovic)

V Kozlích a v Lobkovicích kolují mezi staršími pamětníky četné pověsti o mírném návrší zvaném Hradiště. Vypravuje se, že tu kdysi sídlil rytíř Jiřín. Byl ženat a měl chlapce Antonína. Jsa zámožný, vedl spokojený život rodinný.

Bratr rytířův držel dvůr v Poleradech. Povahou byl pravým opakem Jiřínovým. Vedl život rozmařilý a marnotratný. I pojal úmysl zmocniti se majetku bratrova. Příležitost se mu brzy hodila. Jiřín se totiž častěji zdržoval v Praze a domů vracel se vždy za dlouhý čas. Zlomyslný Poleradský najal čeledína a nutil jej k tomu, aby Jiřína zavraždil. Avšak čeledín byl vděčný tomuto šlechtnému rytíři, neboť mu kdysi zachránil život. Přisvědčil, ale umínil si zachránce svého upozorniti na zlý úmysl bratrův. Počkal naň a přiměl ho k tomu, že opustil rodinu a odešel do světa.

Čeledín se vrátil k svému pánu a sdělil mu, že vykonal to, čeho si přál. Zlomyslný bratr dal zapáliti Jiřínův dřevěný hrad a čekal s chasou opodál a hned vzápětí, když plameny vyšlehly, spěchal hasiti s celou družinou.

Mezitím sdělil ženě rytířově, že manžela jejího stihla na cestě k domovu smrt, a přemluvil ji, aby mu svůj majetek pronajala. Nájem však zaplatil pouze jednou. Opatřil si dva falešné svědky z Lobkovic, z č. 14. a 15. Uplatil je – dal jim pole v katastru jiřickém u dnešního Starého Labe a napsal falešný spis o koupi. Tito svědci spis ten podepsali.

Ubohá vdova takto ochuzená odebrala se do Prahy. Vstoupila do služby a chlapce dala učiti krejčím. Když se vyučil, šel »na vandr«. Po delší cestě znaven přišel do lesa, v němž únavou usnul. Za chladné noci nastydl. Druhý den našel jej poustevník a zavedl jej umdleného a nemocného do své sluje. Antonín upadl do horečky a v ní blouznil. Poustevník, jenž ho pečlivě ošetřoval,

vyslechl jej a zarazil se nemálo, když slyšel známé věci. Když se chorý uzdravil, dohovořili se, že jsou otec a syn.

I vrátili se do Lobkovic, kamž přišli pozdě večer. Nepoznání zůstali v domě č. 14 do rána. V noci služka sousedova z č. 15 přišla a vyřizovala, aby hospodář přišel hned k těžce nemocnému sousedovi. Ač se na sebe hněvali, šel přece. Vrátiv se, vypravoval ženě, jak ho starý kamarád měl k tomu, aby vykonal pokání za falešné tehdá svědectví, aby ho před smrtí netížilo svědomí jako jeho.

Poustevník, který nespal a toto vyslechl, vstal a ptal se, zda může také jíti navštívit onoho nemocného. Ježto poustevníci považováni vždy bývali za lidi dobré a šlechetné, pokynul hospodář a poustevník šel. Umírající se mu vyzpovídal, na to sepsán o výrocích jeho zápis, podepsán a poslán do Prahy. Nalezený rytíř Jiří vyžádal si však, aby bratr jeho nebyl za činy své činy trestán. Na to navrácen mu byl dřívější jeho majetek. Syn jeho Antonín oženil se pak s dcerou krejčího, u něhož se kdysi učil – Marií. Později měl dceru, která si vzala za manžela jednoho člena rodu Rožmberků.

POVĚRY, ZVYKY, PRANOSTIKY

Štědrovečerní obyčeje, zvyky a pověry z našeho kraje

(Z Toušeně)

Z. Gutwirth

- Na Štědrý den rozříznou se 1–2 cibule na půlky.
- Pak se oddělí od sebe jednotlivé »lístky«, z nichž je cibule složena, od sebe, až se dostane 12 »mističek«.
- Ty pojmenujeme jmény měsíců: leden, únor ... prosinec.
- Do každé »mističky« nasypeme trochu soli a necháme v klidu nějaký den.
- Zůstane-li sůl suchá, bude měsíc té »mističky« suchý; zvlhne-li, bude ku konci měsíce deštivé počasí; promění-li se sůl skoro všechna ve vodu, bude celý měsíc pršet.

Na Štědrý den koledoval i slouha. Na dvoře zatroubil nebo zapráskal žilou, aby byla hnědá hříbátka, bílá jehňátka a pěkná telátka.

- O půlnoční v kostele zvěděla každá nevěsta, kdo si ji vezme. Doma si napsala na tři lístky jména ženichů. O pozdvihování si z kapsy jeden lístek »vytáhla«. To byl její souzený muž.
- Po večeři štědrovečerní chodila děvčata na dvůr ke kurníku a klepala na dvířka. Ozval-li se kohout, znamenalo to, že dívka toho roku se provdá; když slepice, že zůstane dále svobodná.
- Také házela děvčata střevíc přes hlavu a dopadl-li otočen špičkou do dveří, znamenalo to opuštění domova buď vdavkami, nebo u služebných též změnou místa.
- Slepícím dávaly hospodyně Štědrého večera drobení zadělané z tmavší pšeničné mouky, vody a máku, připomínající jim, že dostávají Štědrého večera, a co v tom drobení makových zrněk, tolik aby příštím rokem nanesly vajec.
- Prádlo nemělo přes svátky vánoční zůstatí viset na šňůrách na půdě, to prý by někdo toho roku ze stavení umřel.

Pověry

(ze Šestajovic)

- Dítěti, které jí na posteli, se říká, že mu smrt ústa olíže nebo že je bude tlačiti můra.
- Při pečení chleba nemá se díže ze světnice odnášeti dříve, dokud se bochánky nevsadí do pece, protože by umřel hospodář. Válí-li hospodyně chléb, nemá se ve světnici zametati, protože by tam měli málo chleba.

Pověry o filipojakubské noci

Šestajovice. J. Laušman

I.

Kočí před filipojakubskou nocí práskávali po vsi bičem a večer jeli na »proudění« vodu (řeka, potok). Tam plavili koně. Když je dosti vyplavili a vraceli se, nesměli se ohlédnouti. Celý rok pak nemusili čistiti koně – byli stále čistí.

II.

O půlnoci rozestřely hospodyně pod keř kapradí šátek a čekaly, až prášek (výtrusy) do něho odpadá. Prášek ten sypaly do smetany v máselnici, aby natloukly vždy mnoho másla.

Pověra o nemluvnětech

(ze Šestajovic)

- Batolící se nemluvně nemá se překračovat, protože by nerostlo.
- Rodiče a pěstouni nemají nutiti, ani trpěti malým dětem, které ještě nemluví, aby se vzájemně líbaly, protože prý by dlouho (pozdě) samy mluvily.

Pověra „slévání střílí“

(ze Šestajovic)

Koho bolívala hlava a nepomohly obklady a jiné domácí prostředky, dával si »slévati stříle«. V Jirnech pomáhala od bolesti hlavy paní Š., nyní již zesnulá, v ulici k Nehvizdům vedoucí. Kdo míval stálé loupání v hlavě, bolesti v temeni neb nad spánky, požádal »o stříle«. Podmínkou bylo, aby pí Š. a každou podobnou zažehnávačku neprosil, nýbrž musil »o stříle« žádati, a to před západem slunce. Požádal obyčejně slovy: »Já chci slejvat stříle!« Musil říci, kde ho hlava bolí. Pak si klekl, dal hlavu do klína zaříkavačky, ta dala mu mísu s vodou na ono místo, tiše odříkávala zaříkací formulí, házela do vody oves a míchala jej nůžkami. Oves nad bolestivými místy stál prý ve vodě, jinde ploval ve vodorovné poloze.

Žena ta mívala dobré obchody, neboť každý musil obyčejně zaříkávání několikrát se podrobiti, než bolesti odešly. Vodu i s ovsem musela vylíti pod bez, jinak by »léčení« nemělo účinku

Uhranutí neb uřknutí

B. Votava ze Záryb

Mezi přemnohými pověrami lidu velmi známá byla o uhranutí neb uřknutí, kterou znali již staří Římané, a od těch asi rozšířila se snad po celém světě. Dnes ovšem mizí jako mnohé jiné, které nesnesou kritiky nové pokrokové doby.

Věřilo se, že jsou lidé s uhrančivýma očima; na co se podívají to že »uhranou« nebo i slovem »uřknou« (člověka, zvíře, i věc neživou). Také prý mohli mnozí uhranouti i pohledem závistivým, nebo ten, kdo byl nemytý. Proto lidé neradi vpouštěli na příklad do chléva k dobytku lidi cizí, bojíce se, aby dobytek neuhranuli, neb neuřkli. Vešlo pak v obyčej, že každý, kdo do chléva vstoupil nebo vešel do stavení, kde se zadělávalo na chléb, nebo se zabíjelo aneb škvařilo sádlo, máslo – byl povinen říci: »Požehnej Pán Bůh.«

Uhranutý člověk stížen byl bolením hlavy a povšechnou slabostí, mdlobami i vrhnutím. (Je to stav nevolnosti, jaký se člověka vzmáhá z různých příčin jiných.) Uhranuté zvíře mělo smutné oči, schoulené v sobě, nežralo a chlupy neb peří bylo na něm zježené. Těsto uhranuté nekynulo, omastek při škvaření pěníl a utíkal z hrnce.

Rozumí se, že lidé, zvláště ženy, vynalézali si proti tomu rozličné prostředky, používajíce k tomu náboženských úkonů, jako tak často bývá. Zvířatům uvazovali na krk červené látky (l děti rády maminky oblékaly do červených šatů, nebo je ozdobovaly červenými stuhami, karkulkami a pod.) Nebo, neřekl-li cizí člověk: »Požehnej Pán Bůh,« poplivali je, ano i podolkem utírali. Uhranutý člověk měl třikrát podívati se skrz roztažené prsty ruky a třikrát si odplivnouti.

Ale nejúčinnější bývala zaříkaná voda, kterou uměly ženy v Zárybech připravovati takto: Nejdříve si dala do plotny spáliti

dříví na žhavé uhlí. Na to připravila si do hrnka »nepotřebné« vody (ze které se nikdo nenapil, neumyl) a do té vhodila špetku soli při slovech: »Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.« Nyní brala čtyři žhavé uhlíky a házela je do té vody. Když házela první, říkala: »Uhranula-li tě panna, pomoz ti svatá Anna,« při druhém uhlíku: »Uhranul-li tě mládenec, pomoz ti sv. Vavřinec,« při třetím: »Uhranula-li tě žena, pomoz ti Maria Panna,« při čtvrtém: »Uhranul-li tě muž, pomoz ti Pán Bůh tvůj. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, amen.« Toto »amen« smělo se říci až nyní na konec.

Této vody uhranutý člověk měl třikrát polknout a jí si omýti obličej, spánky a žíly na rukách a nohách. Než se voda udělala, nesměl uhranutý usnouti. To by zaspal »ouřk« a všechna pomoc by byla marna; nebezpečně by onemocněl. Zda-li ta voda bezpečně pomohla, nevím.

Pověry o nemoci, smrti a pohřbu ze Šestajovic

Jar. Laušmann

- Bylo-li dítě těžce nemocné, domácí obešli třikráte kolem něho s hořící hromničkou, při čemž se zvláštní modlitbu modlivali. Po zhasnutí svíčky přidržovali čadící knot nemocnému u nosu, aby kouř vdechl a lehčeji zemřel. Je-li dítě v útlém věku příliš rozumné, nedospěje, zemře brzy; lid říká: »Pro rozum nevyroste.«
- Sebevražda dříve považovala se za zneuctění rodiny. Sebevrahům odpíralo se zvonění a pohřeb, obvyklý u lidí zemřelých smrtí přirozenou. Byli pochováváni ke zdi.
- Smrt ohlásila se různými znameními. Kdo viděl hvězdičku blízko měsíčku, tomu v rodině někdo zemře. Houkající kulich (sýček) nedaleko domu s nemocným, volá »Pojď, pojd'!« Zvěstuje brzký konec života.
- Před smrtí nemocného praskal nábytek hlučnými ranami, spadl obraz se stěny, aniž se rozbil, dveře se samy otevíraly, hodiny se zastavily a pod.
- Vyje-li pes u stavení, jistě tam brzy někdo zemře. Těžce nemocný přál si býti přenesen na jinou postel, domácí říkají, že si »hledá místo«, kde by umřel. Pokládají to za neklamné znamení, že brzy zemře. Praví-li se o někom předčasně, že umřel, bude prý dlouho žít. Je-li někdo za života lakomý (zde se říká »shánčlivý«), praví se o něm, že nebude míti dosti ani hlíny na hrobě. Komu při pláči skane slza na tvář mrtvoly, ten brzy zemře.

- Umře-li svobodný člověk, sejde se někdy až 30 párů mládenců a družiček; pohřeb doprovází hudba. U hřbitova po obřadech čeká na ně hudba, jež je odvede za zvuků veselých pochodů do hostince, kde se tančí. Před rakví mládence (panny) nosívá bíle oděná družička na podušce myrtovej věneček, za rakví nosívá černě oděná družička ozdobnou podušku z tylu a na ní věneček prostrčený zlomenou svíčkou.

- Při pohřbu muže lidé pozorují, jak jde vdova daleko od rakve. Jde-li docela za rakví, vdá se vdova brzy. Dle veliké mezery mezi rakví a vdovou soudí se, že se nevdá vůbec. Při pohřbu ženy ožení se vdovec s nějakou ženou, jež doprovází jeho ženu ku hrobu. Přeje-li si dívka neb vdova vzíti vdovce, musí vzíti do hrsti hlínu z hrobu šestinedělky a přehoditi hlínu přes vdovce.

Mnohé z těchto pověr a zvyků se ještě udržely a věřívá se jim.

Pověry ze Šestajovic

J. Laušmann

1. Proti krupobití

Pan Vápeník koupil sousedovo pole a mez zrušil. Při rozkopávání meze vykopal hliněný (z kameniny) hrnček s uhlím dřevěným. Za starých dob zakopávali totiž do mezí hrnčky s dřevěným uhlím, zbylým od pálení Jidáše na Bílou sobotu, aby je chránilo proti krupobití. Na 1. máje dal hospodář do všech čtyř rohů pšeničného pole zapíchat křížky jejichž kolmá část byla z jasanového dřeva a na něm vodorovně byla přivázána snítka »kočiček.«

2. Proti čarodějnicím

Den 1. května byl věnován »vyhánění« čarodějnic, aby neměly moci. Čarodějnice škodily prý dobytku. Proti chlévu bývala chlévská mrva, do níž se zabodával keř angreštu nebo jiné »trníčko«. Práhy domů se posypávaly pískem. Konečně se »vyháněly« čarodějnice tím, že se den před prvním květnem práskávalo na návsi »žilou«.

Pověry ze Šestajovic

J. Laušmann

Štědrovečerní obyčej je náležející k nejkrásnějším zvykům lidovým. Některé svým původem sahají až do dob pohanských. Bylo by škoda, kdyby zmizely.

Štědrý den je malým svátkem. Většinou se zachovává půst. Dětem se slibuje, postí-li se, že uvidí zlaté prasátko. A kde se nepostí, bývá oběd jen poloviční, neboť hospodyně nemá kdy na vaření – peče vánočky. Těch starostí, aby se jí vydařily, aby do nich nezapomněla vše dáti, co do nich patří! Kdyby se jí nepovedly, v peci připálily, čekala by jí příštího roku těžká nemoc. Má i jiné starosti. Na dvoře udělá z řetězu kruh a do něho nasype drůbeži, kteráž vběhne zobat zrní do kruhu. Tak si hospodyně drůbež zabezpečí, aby se jí nikdy nerozbíhala.

Při práci uplyne den a nastane večer, večer plný tajemnosti, kouzla a radosti. Dříve se nerozsvítí, dokud nevyšla první hvězdička. Někde čekají, až jinde dříve zazáří v oknech světlo. Jinak by prý měli mnoho blech. Než usednou k večeři, šlapou na sekeru, aby nohy nebolely.

Lichý počet stolujících nevěstí nic dobrého. Hospodyně nemá od večeře vstávati, aby se jí dařila drůbež. K večeři bývají různě upravené ryby, někde místo ryb mívají usmažené maso (obyčejně králíčí), někde hrách nebo hubník, kterému se říká »kuba«, neboť praví pořekadlo: »Kdo kubu nejídá, peněz nemívá«. Hrách též značí bohatství.

Na konec večeře bývá káva, čaj, pečivo, nejčastěji jablečný závin, jablka a ořechy. Po večeři (někde již před večeří) rozsvítí svíce na vánočním stromku a dávají si dárky.

Zbytky od štědrovečerní večeře dostanou domácí zvířata a živly. Každé krávě dají kousek vánočky, nejen aby hojně dojily, ale i proto, že o půlnoci po Štědrém večeru hovoří dobytek lidskými

hlasy a přeje svému hospodáři dobré nebo zlé, podle toho, jak se hospodář k dobytku chová. Pes dostane zbytky devatera jídel, aby hodně kousal.

Studni se dají drobty, aby dobrou a čistou vodu měla, v sadě se zahrabou odpadky jídel pod stromy, aby nesly hojně ovoce. I ohni se hodí drobečky, aby neškodil. Hospodyně jde ke kurníku, klepe hřebem na dvířka a žádá, aby slepice hojně vajec nesly. Ozve-li se při tom slepice, volá tím do stavení neštěstí.

Dívky hořice zvědavostí rozmanitým způsobem zjišťují, zda a jak se provdají. Také klepou na kurník. Zakokrhá-li kohout, vdají se do roka. Ozve-li se slepice, zůstanou svobodny. Na zahradě třesou bezem a říkají: »Třesu, třesu bez, ozvi se mi pes, kde můj milý večerí dnes.« Nebo klepou plotem podobně říkajíce. Vybíhají na rozcestí a poslouchají, odkud se ozve psí štěkot; s té strany očekávají příchod svého budoucího muže. Naberou náruč polínek a potom počítají jednotlivá polínka. Vyjde-li číslo sudé, vdají se, liché znamená opak nebo vdovce.

Jméno zjistí tímto způsobem: Děvče oloupe jablko tak, aby slupka z celého jablka zůstala v celku. Na to slupku zdvihne nad hlavu, třikrát jí zatočí a hodí za sebe. Když dopadne na zem, pozoruje, kterému písmenu se podobá tvar, v který se slupka zkroutila. Písmeno to je začátečním písmenem jména ženichova.

Nebo napíše si tři jména nápadníků, každé na zvláštní lístek a o půlnoční mši při pozdvihování namátkou vytáhnou jeden lístek a na něm jest jméno toho pravého. Nebo o Boží hod vyjde děvče v pravé poledne na cestu majíc v ruce jablíčko od Štědrého večera. Kterého zaměstnání jest první muž, jehož potká, téhož povolání bude její příští manžel.

Štědrý večer bývá vůbec často žádán, aby zjevil tázajícím se budoucnost. Mládež hází si střevícem přes hlavu. Obrátí-li se při dopadu špičkou ke dveřím, půjdou z domova, jinak zůstanou doma.

Na vodu v míse dávají skořápky se svíčkou. Čí skořápka nejdále od kraje odrazí, ten se nejdéle ve světě dostane. Někde slévají olovo (jinde až o Třech králich), věstíce z ulitých tvarů svou budoucnost.

Napříč rozkrojené jablko jaderníčkovou hvězdici věstí dlouhý život, má-li tvar kříže – smrt. Každý z přítomných si rozsvítí před sebou svíčičku. Čí nejdříve shoří, nejdříve zemře.

Podle počtu členů rodiny se nakrájejí kousky vánočky. Položí se na stoličku a zavolá se do světnice pes. Čí kousek nejdříve vezme, ten první zemře, podle jiných se nejdříve ožení (vdá). Někdo položí, aby jiní neviděli, pod talíř peníz, pod jiný kousek hlíny a pod třetí šáteček. Kdo zkoumá svou budoucnost, odkryje jeden z talířů. Peníz značí bohatství, hlína smrt, šáteček svatbu.

Půlnoc o Štědrém večeru je tajemná hodina. Když bijí hodiny dvanáctou, proměňuje se prý voda ve víno. Jakmile však hodiny odbijí, jest opět pouhou vodou. V tu dobu, jak jsme již dříve pravili, hovoří ve stáji dobytek lidskou řečí, ale ještě nikdo nezůstal bez trestu, kdo se opovážil hovoru tomu naslouchati. Mládež prosekává otvor do ledu, aby spatřila v hlubině vodní svou budoucnost. »Však lépe v mylné naději sníti, před sebou čirou temnotu, nežli budoucnost odhaliti, strašlivou poznati jistotu.«

Štědrovečerní zvyky z okolí St. Boleslavě

(Sebraly žákyně měšť. školy ve St. Boleslavi)

Při štědrovečerní večeři nemá nikdo z rodiny chyběti. Je-li počet členů rodiny číslem lichým, pozve se někdo z příbuzenstva, aby bylo číslo sudé. Pak nikdo nezemře. Při lichém počtu členů musí někdo zemřít.

Děvčata chodí o Štědrý večer po tmě do kůlny, kdež si pozpátku vytáhnou z hromady poleno dříví. Ráno se jdou podívat. Je-li poleno rovné, dostanou zdravého ženicha, je-li křivé, bude neduživý.

Na Štědrý večer se házejí do ohně kosti, aby nebyl škodný. Na Štědrý večer vyhazuje hospodář psa oknem, aby dobře hlídal. Na stůl se dává ošatka a na ni pletenec cibule a sůl, pod stůl se nastele seno nebo sláma, aby všech těchto věcí bilo po celý rok hojnost. Hospodář potírá ve znamení kříže na Štědrý večer svobodným dívkám medem čelo. Které dříve med zaschne, ta se dříve vdá.

Některé zvyky štědrovečerní ze Šestajovic

J. Laušman

- Na Štědrý večer ukrojí se kousek vánočky a chleba. Oba kousky přiváží se proti sobě na čistý nůž nití. Hned se nůž zabodl do dveří. Na Tři krále se nůž prohlížel. Zrezavěl-li více pod vánočkou, bude malá úroda pšenice, byl-li větší rez pod chlebem, bude žita málo.
- Na Štědrý den vařila se krupičná kaše, již se pomazával krajíček chleba. Ten se dával kravám, aby hodně dojily, a koním, aby byli hospodáři vydatnými pomocníky na poli.

Pověry k prvnímu májí ze Lhoty

- Odpoledne, posledního dubna, chodily děti daleko na luka natrhat totenu (krvavec toten, vytrvalá bylina). Ten kladly hospodyně na prahy chlévů, aby zabránily čarodějnicím přístupu dovnitř. Čarodějnice nemůže, nesmí prý jej překročit, a uvidí-li na prahu položený toten, říká prý: »Toten, toten, nemohu pro ten,« a s nepořízenou odchází.
- V předvečer filipojakubské noci čistě umetená zápraží chlévů posypávaly hospodyně jemným dřevěným popelem. Ráno, když na popelu bylo znát stopy tříprstých, jakoby slepičích nohou, bylo to důkazem, že čarodějnice obcházely. Zanechávají prý takové stopy.

Pranostíky ze Staré Boleslavě

- V březnu prach a v dubnu bláto, úrodný rok běží na to.
- Duben suchý, květen studený, sedlák krčí rameny. Když v dubnu vítr duje, stodola se naplňuje.
- Kudy letí čápi – tudy táhnou kroupy. Prší-li na Velký pátek, bude žíznivý rok.
- Jedí-li se o masopustním úterku šišky na sluníčku, bude se pomlázka jísti za kamny.

Pranostíky

- Sedají-li holubi na kabřínku (hřeben), bude brzy pršet.
- Má-li měsíc kolo, nebo je červený, třetí den prší. Šveholí-li na večer kos, bude brzy pršet.
- Ranní déšť, dětský smích, ženský pláč, mužské stonání, psí kulhání není stálé.
- Západ hoří, východ hasí. (Od východu přijdou mraky s deštěm).
- Dělají-li na svatou Annu mravenci v lese kopeček, brzy potom prší.
- Když západ táhne vodu (objeví se rovnoběžné kolmé čáry nad zemí v oblacích), brzy prší.
- Jedou-li po obloze plavci (mraky podoby lodí) a kapři (skvrny z mraků), bude brzy pršet.
- Do Jakuba (25. července) řípička, po Jakubu řepa. Na sv. Jakuba fouká-li vítr dopoledne, bude drahé obilí. Jak brzy žába před Jiřím hubu otevře, tak brzy ji po něm zavře.
- Havlovo žito, Urbanův oves, jaké to bude, potom mi pověz! (Bývá špatné.)
- Je-li hezky v masopustní neděli, budou pěkné žně. Je-li hezky v masopustní pondělí, bude pěkně na sena. Je-li hezky v masopustní úterý, bude pěkně na otavy.

Autoři ilustrací

Dominika Císařová, 4.A, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	....titulní strana
Patrik Hála, 5.C, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	.....strana 2
Erik Budaev, 2. třída, ZŠ Panenské Břežany	.....strana 3
Matyáš Vařeka, 5.C, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	.....strana 4
Antonín Drápal, 5.A, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	.....strana 5
Marie Rychová, 5,5 klet, MŠ Dr. Beneše, Stará Boleslav	.....strana 7
F. Vavruša, 6 let, MŠ Úvaly	.....strana 9
Petra Vistauerová, ZUŠ Brandýs nad Labem	.....strana 11
Natálie Hašlerová, 5.A, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	.....strana 13
Veronika Jeřábková, 6 let, MŠ J. A. Komenského, Čelákovice	.....strana 14
Rozárka Kotápišová, 3,5 let, MŠ Riegrova	.....strana 15
Adéla Tajbrová, 6 let, MŠ J. A. Komenského, Čelákovice	.....strana 16
Lucie Hlinková, 6.D, ZŠ a MŠ Palachova	.....strana 20
Barbora Prouzová, 5.A, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	.....strana 24
Kolektiv dětí MŠ Dřísy	.....strana 26
Bára Dlouhá, 5 let, MŠ Riegrova	.....strana 27
Julie Kotápišová, 5.A, ZŠ Jungmannova	.....strana 28
Děti z MŠ Úvaly, třída Sluníčka (3 roky)	.....strana 29
Kateřina Kunartová, 2.C, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	.....strana 30
Vít Jeřábek, 3 roky, MŠ J. A. Komenského, Čelákovice	.....strana 33
Neznámý autor, ZUŠ Brandýs nad Labem	.....strana 35
Kryštof Černý, MŠ Panenské Břežany	.....strana 39
Lukáš Klouček, 2. třída, ZŠ Panenské Břežany	.....strana 41
Dominika Medková, 1.B, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	.....strana 44
Eva Kabaljuková, 5.A, ZŠ Jungmannova, Stará Boleslav	.....strana 45
Magda Taušová, 6 let, MŠ Riegrova	.....strana 46
Ella Tvrdíková, ZUŠ Brandýs nad Labem	.....strana 49
Děti z MŠ Úvaly, třída Jablíčka	.....strana 50
Tomáš Bíba, 7,5 let, ZUŠ Brandýs nad Labem	.....strana 51
Natálie Ritterová, 3.B, ZŠ a MŠ Palachova	.....strana 56
Andrea Skopcová, 4. třída, ZŠ Panenské Břežany	.....strana 58
Gabriela Doležalová, 2.třída, ZŠ Panenské Břežany	.....strana 59

Strašidla z Polabí

Pověsti a pověry z vlastivědného sborníku Naše Polabí

Tato publikace byla vydána díky finančním prostředkům z projektu MAP II pro Brandýsko, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/17_047/0011529

Vydáno v roce 2020

V textu byly zachovány původní pravopisné podoby, a to z důvodu jeho autenticity. Opraveny byly zjevné pravopisné chyby.

Pověsti, pověry, báje a pranostiky byly napsány, sebrány, uspořádány různými autory, jejichž identitu se nepodařilo dohledat. Z důvodu vypořádání autorských práv prosíme event. dědice, aby se přihlásili.

texty připravila: Věra Krajíčková

korektura textů: Zdeňka Tichá

DTP a grafika: Olga Fábry

kresby: děti a žáci z mateřských a základních škol území ORP Brandýs nad Labem - Stará Boleslav (viz jmenný seznam)

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

